

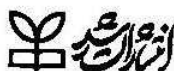
طراحی تدریس برای یادگیری

راهبردها، روش‌ها و فنون تدریس

نویسنده

حیدر محمدی باغملائی

ویراستاری: گروه علمی رشد

تهران - ۱۳۹۵

محمد باغملانی

محمدی باغملانی، حیدر ۱۳۳۸ -

طراحی تدریس برای یادگیری راهبردها، روش‌ها و فنون تدریس / نویسنده حیدر محمدی باغملانی؛ ویراستاری گروه علمی رشد. مشخصات نشر: تهران: رشد، ۱۳۹۵. مشخصات ظاهری: ۴۱۲ ص: جدول، نمودار. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۵۱-۰۰۴۲-۵ وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا. یادداشت: کتابنامه. موضوع: تدریس موضوع: تدریس خلاق موضوع: تدریس اثربخش شناسه افزوده: انتشارات رشد رده‌بندی کنگره: ۴۱۳۹۴ ط ۳/۳/۲۵/۱ LB رده‌بندی دیویی: ۳۷۱/۳۰۲۸ شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۹۰۶۵۹

حق چاپ محفوظ است

طراحی تدریس برای یادگیری

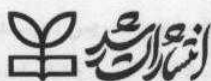
راهبردها، روش‌ها و فنون تدریس

نویسنده: حیدر محمدی باغملائی

ویراستاری: گروه علمی رشد

چاپ اول: شهریورماه ۱۳۹۵ - شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: رامین

مرکز نشر و پخش کتاب‌های روان‌شناسی و تربیتی

ساختمان مرکزی: خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان شهدای ژاندارمری، شماره ۴۱، تلفن: ۶۶۴۰۴۴۰۶

فروشگاه: میدان انقلاب، روبروی سینما بهمن، خیابان منیری جاوید، شماره ۷۲.

تلفن: ۶۶۴۹۷۱۸۱، ۶۶۴۹۸۳۸۶، ۶۶۴۱۰۲۶۲

فهرست

مقدمه ۱۳

بخش اول: طراحی تدریس برای یادگیری

فصل اول: زبان مفاهیم	۱۹
اصطلاحات و مفاهیم کلیدی	۲۰
تعریف نظام	۲۲
تعریف نظام آموزشی	۲۲
طراحی آموزشی	۲۴
آموزش، تدریس و کارآموزی	۲۶
محورهای عمده تدریس کارآمد	۳۱
تدریس به چه چیزی شباهت دارد؟	۳۲
تدریس علم است یا هنر؟	۳۵
ارتباط آموزش، تدریس و کارآموزی	۳۶
تربیت، یادگیری و پیشرفت تحصیلی	۳۷
ارتباط تربیت، یادگیری و پیشرفت تحصیلی	۴۲

۴۷ فصل دوم: طراحی تدریس برای یادگیری
۴۸ ضرورت طراحی آموزشی
۴۹ پیچیدگی تدریس
۵۱ عمدی بودن تدریس
۵۲ فرایند تصمیم‌گیری
۵۳ دیگر موارد اهمیت طراحی آموزشی
۵۴ چند فرض مهم طراحی تدریس
۵۵ الگوهای طراحی تدریس
۵۷ الگوی پویای طراحی تدریس
۵۸ مؤلفه‌های اصلی طراحی تدریس
۵۹ استفاده از طراحی آموزشی برای تدوین طرح درس
۶۱ انواع طرح درس
۶۷ بحث انتقادی طرح درس
۷۱ فصل سوم: هدف‌ها
۷۳ انواع هدف‌ها در آموزش و پرورش
۷۳ هدف‌های غایی (تربیتی)
۷۶ هدف‌های آموزشی
۷۷ رویکردهای مختلف هدف‌های آموزشی
۸۰ هدف‌های رفتاری
۸۳ بحث انتقادی هدف‌های رفتاری
۸۵ طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی
۸۶ حوزه شناختی
۹۳ طبقه‌بندی تجدیدنظرشده هدف‌های آموزشی
۹۶ حوزه عاطفی
۱۰۲ حوزه روانی - حرکتی
۱۰۴ طبقه‌بندی گانیه از بازده‌های یادگیری

۱۰۹	فصل چهارم: تحلیل تکلیف
۱۱۲	انواع روش‌های تحلیل تکلیف
۱۱۸	رفتار ورودی
۱۱۹	انواع رفتار ورودی

بخش دوم: شرایط یادگیری

۱۲۵	فصل پنجم: آمادگی معلم برای تدریس
۱۲۷	نقش‌های چندگانه معلم
۱۲۹	شخصیت معلم
۱۲۹	اثر بخشی معلم
۱۳۲	معیارهای تدریس کارآمد
۱۳۳	اندیشمندی معلم
۱۳۴	انتظارات معلم
۱۳۹	یادگیری معلم
۱۴۲	چگونه معلمان می‌توانند یاد بگیرند؟

۱۴۷*	فصل ششم: آمادگی دانش‌آموز برای یادگیری
۱۴۹	آمادگی چیست؟
۱۵۱	چه عواملی روی آمادگی دانش‌آموزان تأثیر دارد؟
۱۵۱	عوامل محیطی
۱۵۱	عوامل جمعیت‌شناختی
۱۵۲	عوامل فیزیکی
۱۵۳	عوامل بین‌فردی
۱۵۴	عوامل شخصی
۱۵۵	عوامل جسمی
۱۵۶	عوامل روانی-عاطفی
۱۶۱	عوامل شناختی

۱۶۷	فصل هفتم: جو کلاسی
۱۶۹	ویژگی های فیزیکی کلاس درس
۱۷۲	مؤلفه های فیزیکی کلاس درس سالم
۱۸۰	جو کلاسی
۱۸۰	کارکردهای مختلف کلاس درس
۱۸۲	ارتباط، هسته اصلی جو کلاسی
۱۸۴	چگونه می توانیم ارتباط معلم و دانش آموز را ارتقاء بخشیم؟
۱۹۱	فصل هشتم: فرهنگ مدرسه
۱۹۳	تأثیر فرهنگ در آموزش و یادگیری
۱۹۵	باورهای تدریس و یادگیری
۱۹۹	کلاس چندفرهنگی و عدالت
۲۰۵	فرهنگ خودی و آموزش و پرورش

بخش سوم: اجرا

۲۱۵	فصل نهم: مدیریت کلاس درس
۲۲۰	رویکردهای مختلف مدیریت کلاسی
۲۲۰	رویکرد انضباطی استبدادی
۲۲۱	رویکرد انضباطی سهل گیرانه
۲۲۱	رویکرد انضباطی سالم
۲۲۲	مراحل مدیریت کلاسی
۲۲۳	پیشگیری
۲۲۵	مدیریت رفتاری
۲۲۶	مداخله
۲۳۱	ترمیم
۲۳۳	فصل دهم: راهبردها و روش های تدریس
۲۳۴	طبقه بندی رویکردها، راهبردها و روش های تدریس

۲۳۷ رویکرد و راهبرد چیست؟ روش کدام است؟ و منظور از فنون چیست؟
۲۳۹ طبقه‌بندی راهبردها و روش‌های تدریس
۲۳۹ رویکرد آموزشی معلم-محور
۲۴۰ راهبردهای آموزشی مستقیم و توضیحی (ارائه)
۲۴۱ راهبرد آموزشی مستقیم
۲۴۳ نوع اول. راهبرد آموزش مستقیم مبتنی بر تحقیق
۲۴۹ نوع دوم. راهبرد آموزش مستقیم مبتنی بر نظریه یادگیری
۲۵۹ راهبرد تدریس توضیحی (نمایش یا ارائه)
۲۷۳ رویکرد آموزشی دانش‌آموز-محور (سازنده‌نگر)
۲۸۰ راهبرد یادگیری اکتشافی
۲۸۷ راهبرد یادگیری مشکل-محور
۳۰۰ راهبرد یادگیری شبیه‌سازی - بازی
۳۰۷ راهبرد آموزشی انسان‌گرا
۳۱۴ راهبرد بحث
۳۲۱ راهبرد یادگیری همیارانه (مشارکتی)
۳۳۷ فصل یازدهم: فنون تدریس
۳۳۸ طبقه‌بندی فنون تدریس
۳۳۸ مهارت‌های شروع تدریس
۳۴۳ مهارت‌های ادامه تدریس
۳۵۶ مهارت‌های پایان تدریس
۳۵۹ فصل دوازدهم: سنجش کلاس درس
۳۶۱ سنجش کلاسی چیست؟
۳۶۱ ویژگی‌های سنجش برای یادگیری
۳۶۴ یادگیری دانش‌آموزان چگونه ارزیابی می‌شود؟
۳۶۵ انواع آزمون‌ها

۳۶۷..... ویژگی های سنجش و اندازه گیری خوب

۳۸۷..... چگونه می توان از بازخورد به بهترین نحو کمک گرفت؟

۳۸۹..... ضمانت

۳۸۹..... ضمیمه الف

۳۸۹..... ضمیمه ب

۳۹۸..... ضمیمه ج. چارچوب چند طرح درس نمونه.

۴۰۳..... منابع

مقدمه

طریق عشق پر آشوب و فتنه است ای دل
بیفتد آنکه در این راه با شتاب رود
(حافظ، ۱۳۷۹: ۱۳۵)

یکی از مشکلات اساسی یادگیرندگان نداشتن ادراک و چارچوب کلی از مطالبی است که باید مطالعه کنند و این بیش تر درباره کتب علمی و دانشگاهی صادق است؛ زیرا اکثر آن ها فاقد سازمان بندی و کلیت منسجمی از مطالب مورد نظر است. از این رو، خواننده وقتی شروع به مطالعه می کند با ذهنی آشفته و گسسته مطالب را دنبال می کند. این امر هم انرژی زیادی طلب می کند و هم برخی اوقات یأس و ناامیدی خواننده را در پی دارد. حتی اگر موفق هم شود مطالعه را تا آخر ادامه دهد، سازمان ادراکی در ذهن او شکل نمی گیرد و مطالب غیرمنسجم باقی می ماند. نتیجه آنکه او مجبور است، به ضرب تکرار مفاهیم، جملات را طوطی وار در حافظه خود جای دهد. در این صورت او نه مفاهیم را درک خواهد کرد و نه از مطالعه خود لذت خواهد برد.

براساس رویکرد «گشتالت»^(۱) که امروزه به جد مورد تأکید متخصصان آموزشی است (مک گیلکریست، مایرز و رید^(۲)، ۱۳۸۶) ذهن ما به طور طبیعی به دنبال ادراک کلی است و از تفرّق و تشّتت پرهیز می‌کند. وقتی ذهن کل یکپارچه را درک کند، آن‌گاه اجزاء در ارتباط با آن کل معنی پیدا می‌کند.

از جمله دغدغه‌های مهم استادان پرديس‌های دانشگاه فرهنگیان و سایر مراکز آموزشی، از جمله دانشکده‌های علوم تربیتی و به تبع آن دانشجویان، منبع درس «کلیات روش‌ها و فنون تدریس» بوده است. اگر چه انصافاً در سال‌های اخیر تلاش‌های فراوانی انجام گرفته و در این زمینه کتبی تألیف یا ترجمه شده، وجود منبعی که هم روزآمد باشد و هم به نیاز یادگیرندگان پاسخ مناسب دهد و در عین حال ساختار و سازماندهی مناسبی نیز داشته باشد کمتر عرضه شده است. این موضوع طی سال‌ها تجربه تدریس در این مراکز، اندیشه تألیف کتابی که با آن بتوان این خلأ را پر کرد، همیشه ذهنم را به خود مشغول کرده بود.

در اثر حاضر تلاش کردم تا مطالب را براساس چارچوبی منسجم طرح کنم. این باعث می‌شود تا خواننده، ضمن مطالعه، آمادگی خود را برای یادگیری مطالب حفظ کند و به طور فعالی درگیر یادگیری شود و با شوق بیشتر به کار خود ادامه دهد. به قول مولوی (۱۳۱۹: ۳):

این حقیقت را شنو از گوش دل تا برون آیی به کل از آب و گل

فهم گرد آرید و جان در ره دهید بعد از آن از شوق پا در ره نهید

انسجام این چارچوب را در الگویی که بلافاصله در فصل ۲ مطرح می‌شود و تا آخر کتاب بسط می‌یابد می‌توانید ببینید.

ویژگی دیگر اثر، توجه به ساده‌نویسی برای درک بهتر خوانندگان است و این به دلیل درخواست دانشجویان از ما بوده است. همچنین معلم طبیعت نیز، در این زمینه، الهام‌بخش ما بوده که همه چیز را به سادگی در اختیار یادگیرندگان خود قرار داده است، چنانکه حافظ (۱۳۷۹: ۱۵۵) می‌گوید:

جهان و هر چه دروست سهل و مختصر است ز اهل معرفت این مختصر دریغ مدار
باری کتاب در سه بخش و هر بخش در چهار فصل طراحی شده است. بخش اول به طراحی تدریس برای یادگیری اختصاص دارد و شامل ۴ فصل است: فصل ۱، در مورد زبان مفاهیم؛ فصل ۲، طراحی تدریس برای یادگیری؛ فصل ۳، هدف‌ها و فصل ۴، در مورد تحلیل

تکلیف است. بخش دوم دربرگیرنده شرایط یادگیری است و به ترتیب شامل فصل ۵، آمادگی معلم برای تدریس؛ فصل ۶، آمادگی دانش‌آموز برای یادگیری؛ فصل ۷، جو کلاسی و فصل ۸، فرهنگ مدرسه می‌شود. سرانجام اینکه بخش سوم در مورد اجرا و فصل ۹، مدیریت کلاس درس؛ فصل ۱۰، راهبردها و روش‌های تدریس؛ فصل ۱۱، فنون تدریس و فصل ۱۲، سنجش کلاس درس است.

همان‌طور که اشاره کردم، این کتاب برای تدریس در دانشگاه فرهنگیان و سایر دانشگاه‌ها برای رشته تربیت دبیری طراحی شده است؛ با این حال همه معلمان و کسانی که به دنبال چشم‌اندازی روشن برای تدریس کلاسی هستند می‌توانند از آن بهره‌گیرند. با همه تلاشی که صورت گرفته، این کتاب کاستی‌هایی نیز دارد، از این رو نیازمند رهنمودهای استادان، متخصصان آموزشی و همه کسانی هستم که با چشم تیزبین خود مطالب را کاوش می‌کنند. در پایان امیدوارم اثر حاضر گام کوچکی در جهت رفع نیازهای بحق درسی دانشجویان تلقی شود و زمینه‌اندیشیدن بیشتر آنان را فراهم کند و از این رهگذر ما را نیز سرانجامی خوش رسد:

عروس طبع را زیور ز فکر بکر می‌بندم

بود کز دست ایامم به دست افتد نگاری خوش

(حافظ، ۱۳۷۹: ۱۸۰)

حیدر محمدی باغملایی